

Секція 18. Організаційна психологія, економічна психологія
Ковчин Н. А., кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Роль економічної психології в організації процесу навчання економіки в старшокласників

На сучасному етапі розвитку України економічна освіта визначається завданнями переходу до правової та демократичної держави, трансформації ринкової економіки, а також спрямуванням вектору розвитку до світових тенденцій економічного і суспільного розвитку.

В часи стрімких економічних процесів у світі, в Україні виникло завдання оновлення шкільної економічної освіти. Шкільну економічну освіту можна поділити умовно на дві складові. Перша - це формування системних економічних знань, умінь в учнів гімназії та ліцею, здатність оперувати цими знаннями та застосовувати їх. Друга складова економічної освіти – це формування у особистості учня якостей, що забезпечують успішне виконання економічних завдань, впродовж навчання: формування мотивації підприємницької діяльності; формування саморефлексії в процесі навчання економіки; формування лідерських якостей, необхідних для підприємницької діяльності; формування підприємницької компетентності; розвиток менеджерських здібностей та відповідних умінь; формування психоемоційної стабільності особистості; виховання особистісної толерантності.

Для реалізації завдань економічної освіти, зокрема, формування та розвитку вказаних вище якостей учнів, необхідно спиратись на основи економічної психології. Економічна психологія – наука, яка вивчає економічне мислення, суб'єктивну форму існування й розвитку економічних потреб та інтересів окремої особи, колективу й суспільства, а також аспекти національної свідомості, цілей та ідеалів основних суб'єктів економічної діяльності, які опосередковано впливають на розвиток продуктивних сил. Економічна психологія сформувалася в 60-ті ХХ ст. у працях західних психологів

Г. Саймона, П. Альбу, Дж. Катона та ін. Вони стверджують, що «психологічні витрати» повинні зараховуватися до витрат виробництва товарів і послуг, а предметом економічної психології є передусім економічна поведінка людини. Це зближує економічну психологію із західною економічною теорією, в якій предметом вивчення є насамперед економічна діяльність людини [3].

Економічна психологія займає особливе місце в системі наук. Економічна психологія як наука формується на межі економічної теорії та психології. Вона вивчає різні системи виробничих відносин, систему категорій, понять, закономірностей розвитку суспільства. У сучасних умовах найбільш помітний вплив на розвиток економічної психології мають психологія підприємництва, психологія управління та менеджменту.

У межах економічної психології формується багато розгалужень, серед яких виділяють виробничу економічну психологію, яка вивчає зміни у трудовій поведінці працівників під дією як зовнішніх чинників, пов'язаних з інноваційним процесом, так і внутрішніх, викликаних необхідністю задоволення особистісних, матеріальних потреб [3].

Серед актуальних проблем, які вимагають подальшого вивчення економічної психології – дослідження впливу економічної свідомості населення на реформування економіки; вивчення ставлення людини до різних форм власності і підприємництва; розроблення, на основі психологічних досліджень, концепцій і практичних рекомендацій, здатних дієво вплинути на подальше підвищення ефективності економіки.

Важливим аспектом економічної освіти в гімназії і ліцеї є формування підприємницької компетентності в учнів. Підприємницька компетентність, поряд із такими компетентностями, як-то: вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадська, загальнокультурна, здоров'язбережувальна у своїй сукупності складають комплекс ключових компетентностей особистості.

З точки зору практичної психології, підприємницька компетентність – це особистісна якість, здібність, модель поведінки, необхідні для успішного вирішення певних бізнес-задач та досягнення високих результатів у підприємницькій діяльності, а також підготовки до неї учнів.

У Європейській довідковій системі (Key Competences for Lifelong. A European Reference Framework) підприємницька компетентність трактується як здатність особистості втілювати ідеї у сферу економічного життя, як інтегрована якість, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також спроможності планувати та організовувати підприємницьку діяльність.

Підприємницьку компетентність пов'язують із спроможністю володіти засобами, що дають особистості можливість ефективно організувати особисту та колективну підприємницьку діяльність.

Наявність підприємницької компетентності дає змогу особистості учня знаходити та застосовувати оптимальне поєднання ресурсів у процесі виробництва, створювати і впроваджувати в економічне життя суспільства інновації. Успіх підприємницької діяльності пов'язаний із самоорганізованістю, діловими та особистісними якостями особистості. Важливими є лідерські якості, вміння розв'язувати конфліктні ситуації, приймати рішення в умовах невизначеності, працювати у команді, стимулювати й мотивувати зусилля працівників.

Особистісний компонент підприємницької компетентності представлений сукупністю ділових, організаторських та моральних якостей особистості, учнів гімназії і ліцею.

Підприємницька компетентність – це інтегральна психологічна якість особистості учня, яка проявляється у мотивованій здатності до творчого пошуку та реалізації нових економічних ідей та дає змогу вирішувати різноманітні проблеми в повсякденному житті.

Формування в особистості учня підприємницької компетентності розпочинається в гімназії та ліцеї і продовжується під впливом неперервної

економічної освіти. Внутрішня структура підприємницької компетентності учня, містить мотиваційно-цілісний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-вольовий компоненти.

Економічна освіта, здатність до інновацій у діяльності особистості й соціальному житті у європейському світогляді нині визначаються головними складовими: національного багатства та основним ресурсом соціально-економічного розвитку країни. Виходячи з узагальнення сучасного досвіду розвинутих країн можна підтвердити: економічна освіта допомагає учням, а потім молодим людям забезпечити виконання ними основних громадських функцій (споживач, працівник, інвестор, платник податків).

Все більшого поширення та значення у навчанні економіки набуває аналіз економічних проблем, їх практичного вирішення (моделювання), застосування новітніх інформаційних технологій, психологічних та інших тренінгів.

Економічна освіта в гімназії та ліцеї – це комплекс соціально-економічних знань, умінь, навичок для забезпечення розвитку економічної культури і свідомості як особистості, так і суспільства. Основою є розуміння того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою. Отже завданням економічної освіти є формування і створення ефективних умов для самореалізації особистості учня.

Економічна освіта в гімназії та ліцеї дає змогу учням здобути базові економічні знання, оволодіти елементом економіки, щоб використовувати їх при необхідності для вирішення життєвих ситуацій. Системні знання про взаємозв'язки між компонентами економічних знань і людською діяльністю необхідні особистості учня для формування сприйняття цілісного економічно – просторового середовища, що його оточує і одночасно є основою здорового способу життя.

Потребують особистісних змін, зокрема, учні гімназії та ліцею в когнітивній сфері, психологічній, адаптаційній, фізичній, вольовій, компетентнісній, мотиваційній, креативній, діяльнісній тощо.

Для адаптації учнів до економічних тенденцій в соціумі необхідно з сучасних позицій підійти до завдання формування економічних знань та їх реалізації через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. Пізнавальні компоненти навчання економіки мають створювати не тільки систему економічних, правових, фінансових, технічних, технологічних знань, а також формувати і визначати особистісну внутрішню культуру в учнів, формувати їх готовність до поступової усвідомленої гармонізації відносин «Людина – суспільство – природа – економіка».

Для вирішення завдань економічного навчання учнів, виникає необхідність застосування психологічних досліджень. Вагомим феноменом в освіті став динамічний розвиток когнітивної науки, яка обґрунтовує і досліджує інноваційні підходи до вивчення інтелекту особистості та відкриває закономірності процесів пізнання оточуючого світу особистістю [2]. Під час навчання економіки організація освітнього процесу має спиратись на когнітивну науку [2]. Серед важливих завдань когнітивної науки, зокрема, когнітивної психології, є сприйняття, увага, пам'ять, мислення, навчання, мовлення. Врахування цього аспекту педагогами дозволить навчання економіки зробити більш ефективним і успішним [2].

Література:

1. Величковский Б. М. Когнитивная наука. Основы психологии. В 2т. – Т. 1. / Б. М. Величковский. –М.: Академия, 2006. – 448 с.
2. Величковский Б. М. Когнитивная наука. Основы психологии. В 2т. – Т. 2. / Б. М. Величковский. –М.: Академия, 2006. – 432 с.
3. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1 / Ред.кол. : С. В. Мочерний (відп. Ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.